

MENEKÜLÉS.

ANAGY házak között megszorult a köd. Fuldokolva törtettek át rajta a haza igyekezők. Mellükre ráült ez a nyirkos testetlenség. Fojtogatta a torkukat és felivódott a kedélyükbe is. Olyan reménytelenséget lehelt, mintha az életet cáfolta volna halállá.

A sűrű gomolygáson egyszerre csak áthatolt egy váratlan és valószínűtlen ragyogás. A nap kiküzdötte átmeneti győzelmét. Átszínesítette a szürke fátyolt és megszépítette a nyomort burkoló köveket. S ez a ragyogás titokzatos mélységekből felcsalt egy mosolygást a szomorúan bandukoló Bán István arcára is. Úgy küzdött, imbolygott rajta a jókedvnek ez a sugara, mint a nap a köddel. Sok keserúséget és sok fásultságot kellett elúzni, míg diadalmaskodhatott.

De akkor azután egészen szétterült. Fantasztikus szivárványokat sorakoztatott kedélye horizontjára. Most jobbról ívelték át az életét, most balról. Új megvilágítást kapott a multja és ezer lehetőséggel hívogatta a jövőt.

Hiszen még nem fejeződött be írói élete. Lelkének legfinomabb megnyilvánulásait egy idő óta ugyan visszautasítják a szerkesztőségek, de nagysikerű első regényének erkölcsi tőkéje még most is kamatozik. Ha egy időre kivonná magát a mindennapok karjából, belevethetné energiáját az írás gyönyörűsége és megváltó csodájába. Hátha megírná a regényt? Az új regényt, a nagy regényt, melyben ott lüktetne életének minden megismerése, ott vonaglana minden csalódása és felvirulna benne minden reménysége. Igen, meg kell írnia a vívódó lelkek regényét. Bele kell vinnie minden átélését, oda kell mutatnia minden hitét, hogy megkönnyebbüljenek azok, kikhez a sors eljuttatja.

Talán érezte, hogy az alkotás titokzatos munkája befejeződött. Az átélések ideje lejárt. Tudata alatt már elrendeződött az anyag. A szenvedések új megismerésekké alakultak át és most már csak egyetlen alkot kell megindítania, hogy a többiek is hozzászegődjenek és belevigyék írásába az élet színeit. A következő percben feléje nevetett az alak is . . . Egy leány . . . Egészséges, fiatal gyermek, ki nem is sejti, hogy az élet nevetésen kívül mást is jelent. De, mert egészséges lelkű, bátran magára vesz minden terhet, amit az évek reáhalmoztak. Szülőkért, emberekért, nemzetéért harcol. Nem roskad le alattuk, hanem hozzájuk edződik. Távoltartja lelkétől a szennyet s így a tisztaság tudatalatti fölnyene vállvetve harcol mellette. Győz. Győznie kell. Nem szabad disszonáns akkorddal befejeződnie a verejték és hit könyvének.

Másoknak dolgozva, nyomorgóknak is, meg kell mutatnia a magányos élet szépséglehetőségeit. Úgy kell elvezetnie a kiegyensúlyozott öregségig ezt a leányt, hogy ezer más nő, társ nélkül szenvedő nő megérezze rajta keresztül : Az élet így is lehet egész, szép és hasznos !

Előre lóditotta az elképzelés. Már ott szeretett volna ülni kis írógépe előtt, hogy fehér billentyűinek segítségét kérje. Keze remegett a türelmetlenségtől. A leány-alak mellé felsorakoztak az új emberek is. Öregek, fiatalok jöttek. Örültek és szenvedtek, hittek és tagadtak, dolgoztak vagy tehetetlenül futották tovább a napokat. De éltek ! Mind éltek ! . . . S az író érezte, hogy ez a sok élet már követeli tőle a megszületését is.

A lakáshoz vezető lépcsőkön egy iramban futott fel. Csak a harmadik emeleten fulladt ki egy kicsit. De reszkető keze már a kulcsot fordította. S a benyiló ajtó beengedett egy parányi fényt a komor előszobába is, mintha előtte akarna járni az alkotás kiválasztottjának.

Dobogó szívvel nyitott be szobájába. A gép ott várakozott reá. Nem ugyan erre a munkájára, hanem a hivatalból hazahordott restanciákra, melyek most is duzzasztották kopott aktatáskáját. De most úgy dobta félre a táskát, mintha minden nyügöt ledobna vele együtt. Belső ujjongások énekeltek benne, mikor lázas ujjáival fogalmazópapír után turkált. De négyhónapos szünet volt az írásában. Legutóbbi sikertelenségei ellankasztották. Most csak vegetált és mivel fizetését ezer más dologra kellett odaadnia, a papírbevétel bizony napról-napra halasztódott. Most azt hitte : ha papírja lett volna, már régen hozzáfogott volna egy hosszabb lélekzetű íráshoz. Mert van abban valami csábító, ha a sima ívek frissen hívogatják az alkotót. Aztán egy felkacagással ezt is elintézte. Nem igaz ! . . . Hazugság minden kifogás ! Aki írásra kiválasztott, az ír, mikor az idő elérkezett. Ha nappal nincs ideje, írnia kell éjjel, ha éhes, ír azért, hogy ne érezze az éhséget s ha álmatlan, ír, hogy ébren álmodhasson. S ha papír nincs a háznál, firkál az asztal üveglapjára, vagy . . .

Újra felkacagott. Gondolataitól független keze már beletürt íróasztala legdrágább fiókjába. Kiemelt egy meggyűrött csomagot. Első regényének gondosan őrzött kézírata volt ez, — rejtegette, mint egy ereklyét. Sietve tolta be a fiókot, ha véletlenül kihúzta idéges keze. Mert agyában titkos tervek lappangtak ezzel a kézírással kapcsolatban. Valamikor talán mindenki megérzi, hogy Bán István lelkét adta az írásába ! Hogy mindig valakiknek szánta érzéseinek megmutatását, hogy mindig jöttetre vágyás hajtotta, mikor magának mesélt álmait közprédára dobta . . . Talán akkor odaajándékozta ezt a kéziratot olyan intézménynek, hol mindenki láthatja és megérezheti kuszált betűiből a lázas vágyat, hogy minél tökéletesebben és gyorsabban szolgálhassa azokat, akiket olyan mérhetetlenül szeretett : a kicsiket, elnyomottakat és szenvedőket.

Gépiesen húzta be az első oldalt az írógépbe. A régi álmokkal telt

ívek túlsó oldalára fel lehet festeni az új álmokat is. A henger forgatása közben már a környezetet is látta. Sok, sok levegő kell eleinte, hogy annál inkább megpróbáltatás legyen a városi élet, a hivatal és a piszkos tülekedés. Levegő, jólét, szeretet . . . Jó szülők, hűség, virágok és örö-mök . . .

Ujjai már röpködtek a gépen. Gondolkozó homloka megvilágoso-dott, mintha belülről jövő sugarak derítenék. A billentyűk fekete betűi pontosan megismétlődtek a fehér papiroson, de Bán István nem ellen-őrizte őket. Türelmetlenül rágta az ajkát és gyűlölettel nézte ideges kezét. Milyen lassúk és tökéletlenek gondolatai szárnyalásához képest ! Mennyivel előbb jár már ez a kis élet elképzelésében, mint itt a papiron ! Száz kéz kellene most, hogy az első lázat kielégítve, igazán az első elgon-dolás egységes zavartalansága kerüljön ki agyából, amit még nem ron-tottak meg idegen behatások . . .

Most már teljesen elsüllyedt körülötte a valóság. Nem érezte magát és nem érezte a dolgozószoba komorságát. Kint járt a nevető tavaszban és mosolyogva kísérgette az elinduló gyermeket. Nem bántották gépe kopottságának zavaró jelenségei. Csak a gyorsaság elégtelenségét érezte folyton, mert a történet vitte előre. Lelkén előre tudott izgalmak remeg-tek át és eljövendő szenvedések megérezése mélyített ajka körül keserű ráncokat.

Az ebédlőben négy óraütés ébresztgette a csendet. Lármásan nyi-lott az előszoba ajtaja.

Pillanatok teltek el, míg Bán István visszatért az ujonnan alkotott életek közül a maga életébe. Most tudatára ébredt környezetének is : felesége jöhetett haza . . . Négy órakor . . . S még nem is ebédeltek . . .

Az alkotás annyira felülkerekedett minden más emberi érzésen, hogy most még egy elfojtott sóhajtás is kiszabadult szívéből. Most jön . . . Ki tudja : honnan? De ha már így elkésett, miért nem késett el még jobban, hogy tovább száguldhattott volna a lelke ! Hogy ne is tudott volna többé visszatérni ebbe az átkozott valóságba ! Ilyen hamar ! . . . Ilyen nagyon hamar !

A másik szobában a terítés hangjai árulkodtak az asszonya jövésé-vel kötelességére ébredt leány hanyagságáról. Az edény kellemetlen zör-gésébe belevegült az Olga éles kiáltozása :

— Persze, ha a lábam kihúzom, megáll minden ! . . . Minden megáll nélkülem !

Bán István a becsukott ajtón keresztül is látta, hogy most a fejé-hez kap s szája görcsösen húzódik jobbra-balra. Újra bűnbakot keres az elkésése miatt, — ha ő akadt volna az útjába, most reá zuhognának hasonló szavak.

Válla közé húzódott a feje, mintha így akart volna menekülni a veszedelem elől. De a hangok vijjogva hatoltak át a vékony ajtón s be-töltötték a szobát. Panaszt, elégedetlenség, dac és harag kavargott már a falak között, hogy majd szétvetette őket. Szinte láthatókká váltak

házaséletüknek előreküldött démonai. S a leányra ontott átkok közül kikigyózott az is, ami közvetve neki szólt. Nőtt és egyre közeledett. Jég-hideg gyűrűi közé szorította vergődő szívét.

— Így jár az, aki nem várja meg a szerencsését! Aki eldobálja fiatal életét az első jöttmentnek, mint én! . . . Hol lehetnék én ma, ha bele nem tévedek ebbe a szerencsétlen házasságba . . .

Újra itt volt a folyton ismétlődő panasz . . . De Bán István most mégsem mondta rá magában azt, amit pár hónappal ezelőtt mindig kikényszerítettek belőle ezek a jelenetek. Még a szíve sem formálta a keserűségből kibugyogó szavakat:

— Szabadítsd meg magad tőlem . . . Nem tartalak vissza . . .

Nem. István most ragaszkodott az asszonyához és akarta, hogy maradjon. Így, pokollá változtatva az életét is. Így, örökös elégedetlenséget hintve maga körül is. Így, két kézzel tékozolva mindazt is, amit ő görnyedő háttal megkeres. Így, újra és újra megfojtogatva a lelkéből kinövő életeteket is . . .

S arcán átragyogott ugyanaz a mosolygás is, mint kint, a ködben. Ez a mosolygás rávetődött lelke legdrágább és legföltettebb alakjára. Az egyetlenre, kit nem tudott megteremteni sem a fantáziája, sem az átélései mélysége. Az egyetlenre, kinek megszületéséhez nem elég az ő akarása, tehetsége, vágya, — de akit már szíve alatt hordoz az asszony. S az idő betelésével eljön, itt lesz és valósággá válik a régen vágyott boldogság: szívére szoríthatja a gyermekét.

Széjjelrebbentek regényének emberei. Most csak a puha pelyhekből emberré felnövő kicsi teremtést kísérte sebes gondolatlábakkal az életen át. Naggyá, széppé, jóvá nevelte és megkereste számára a boldogságot is. Csak az volt a különös, hogy sehol nem látta már mellette az anyját, ki a világra hozza majd . . .

Hogy a hálószoza ajtajának becsapása vakolatontó dübörgésével mégis ráeszméltette az asszonyra, felkapta a fejét Bán István. Kilépett az újabb álmok közül is. A téli délután homályában most csak egyetlen embert látott már: önmagát.

Elszorult szívvel kezdte vizsgálni ezt, a mindenek között legtitkosabb összetevőjű lelket. Úgy nézte magát, messziről, mint egy idegent. Próbált rendet teremteni az összekuszált érzések és gondolatok között. Kereste a megindító szálát, hogy nyomon követhesse a lelke labirintusába.

Ennyire elnöiesedett volna, hogy anyák epedő vágyával várja a gyermekét? Hogy eltűri érte ennek, a legjobb esetben is beteg asszonynak, minden szeszélyét? Vagy más magyarázata van ennek a mélyseges sóvárgásnak?

Tenyerebe süppedő fejjel járta át az élete útját. Az a kis kékinges parasztfiú bizony nem volt nőies! Ni, milyen egészségesen feszül birkózásra két kis barna karja! . . . És nem elpuhult az a se nem úri, se nem parasztruhás legényke sem, aki tanulva és tanítva, lenézve és mégis

diadalmasan verekszi fel magát az egyetemi évekig. Az egyetem, hódányásig lezúlló nyomorúság, de szenvedéseim már csillogó lehetőségek vezetnek át. Fiókjában már ott élnek és a jövőbe vágnak elképzelésének teremtettjei. Első regényének körvonalai már egyre széjjelbb feszülnek, egyre nagyobb lehetőségeket ígérnek. Férfiasan koplalja ki a vizsgadíjakat is. És felujjongva lép ki az életbe. Első regénye vajudás nélkül születik meg, mint a nagyon egészséges parasztasszonyok ötödik gyermeke.

Parasztasszony? . . .

Igen . . . Ez mindent megmagyaráz! Ősi parasztvére áhitozza anynyira a folytatását, hogy eltaszította magától az elébe kínálkozó szerelmeskedéseket. Csak a gyermek, a vér és lélek folytatása lehetett a cél. Minden nőben azt kereste, aki megajándékozza ezzel a boldogsággal. Ezért kellett neki épen ez a leány, mert egyedül ez értette meg egészen a vágyát. Mikor a maga elképzelése szerinti boldogságra célozgatott, a többiek gúnyos mosolygással hallgatták. De ez a leány megértő volt. Felderülő arca valósággal közös vágyról árulkodott. Feje meghajlásában ott volt az asszonyi megadás. És István belevette a maga életébe, ezzel a néma ígérettel együtt. Belevette és várta az álmok megvalósulását.

Hiába várta. Minden jött, csak ez nem. Az egyszerű gépiróleányból kibontakozott a nagyravágyó asszony. Olcsó selymek, csipkerongyok, hamis ékszerek nyelték el a lassan növekedő fizetést. Gondtalanság és rendtelenség vonult be vele a részletre berendezett lakásba. S az első regény honoráriumát magányosan élvezett abbáziai hat hét sodorta el. Innen hozta az első két udvarlót is, akik annyi keserűséget okoztak az írónak.

De most mindennek vége. A negyedik év végre meghozta a reménységet. S Bán István hónapok óta hősiezen leküzdi az asszony fel-fokozott szeszélyeskedésével támadó rossz érzéseket. Most hajlandó átmeneti időnek tekinteni a keserves napokat. Az anyaság majd megszüntet minden mást. A tetszészvágy belefulladás az anyai büszkeségbe. A pazarlást megfogja a gondoskodásra késztető köteleesség. Az élvezet-hajhászást otthonüléssé változtatja az a pihegő kis élet s talán szülők szerető ölelésévé szelídüd majd az a sok, titokzatos mozdulat, mely néha a verekedés örvényéből szédítette őket szerelmes ölelésbe.

Az író most olyan élénken látott egy képet, hogy megtáruult a karja, mintha ő maga mozogna ott . . . Felszántott földön halad egy paraszt . . . Szélesre táruló ujjai közül hull a mag a megnyiló barázdákba. Fagy jön. Viharok tépázzák a zsendülő vetést. A gond könnye s a fáradtság verejteke öntözi. De diadalmasan szárbaszökken az élet. S boldogan nézi az ősi munka áldását, kis gyermekét kézen vezetve egy paraszt . . .

Mosolyogva ismételte magában :

— Paraszt . . . Az örök paraszt . . . Hiszen az vagyok.

Ez a megenyhült mosolygás ment a sebesen benyitó asszony elébe. Illathullám csapott feléje, — István undorodott az orosz kölnivízttől.

Olga hideg szemmel sürgette az urát :

— Azt akarod, hogy jéggé fagyjon az étel?

A Bán István mosolygása visszahúzódott volna, de a reménykedése nem engedte. Most már nem szabad türelmetlenkednie . . . Ennek az asszonynak most már joga van a türelmetlenkedéshez. Hiszen élete koronáját hordozza a szíve alatt.

Mintha az előbb álmodott tiszta ölelés máris szépíteni akarná kettőjük napjait : a felálló férfi karja ráfonódott az asszony vállára. Meleg s mégis szinte testetlenül karolta és ment vele az ebédlő felé.

Olga oldalról nézett fel reá. Gúnyosan villant hideg, kék szeme. Kajánság húzta meg az orrát. De nem szólt.

Az asztal közepén barna bebőrözés vonta be a sűrű krumplilevest. Az asszony undorodva tolta el magától. István mégis belemerítette a kanalát, mint valami tetre elszánt hős. Pedig egy pillanatig maga is érezte torkában az undor fojtogatását, de mégis lenyelte.

— Hát igazán parasztgyomrod van.

Az előbb még maga állapította meg, hogy a paraszt túlélte benne a kultúrát, s a paraszt tartja meg a természet egyensúlyában. Az asszony ajkáról mégis ütésnek számított ez a szó. Összerezcent, mintha ott maradt volna a lealázó helye. De nem szólt. Nem akarta veszeke-
désig engedni a beszédet. Nagyon is ünnepezt még a lelke s próbálta kizárni a profán érzéseket.

Szótlansága nem csillapította az asszony kötekedő kedvét. Inkább új ingerültséget gyűjtött fel benne. Ha ura szót tett volna a késői ebédért, most már hánytorgathatná ezernyi sérelmét, így meg kell találnia a bevezetést, hogy szerencsétlen sorsát elébe zúdíthassa. Találomra dobott oda valamit, elszántan arra, hogyha ez sem sebez, keres újat :

— Talán kapáltál mostanáig, hogy úgy falod azt a rongy ételt.

Csodálkozásra kényszerült : ura arca most sem borult el. Átragyogott rajta valami sejtelmes sugár. Valami, amiért irigyelni kezdte az asszony.

— Nem, nem kapáltam . . . S nem is a munka éheztetett meg. De azért eszem, hogy bírjam a munkát !

— Furcsa, hogy a restanciáid kedvéért ilyen áldozatot hozol !

Felhúzott szemöldöke alól gonosz pillantás szurkálta volna a férfit, de azt már elragadta nagy örömének ereje. Belekerült a sodrába s ujjongva ujságolta nagy boldogságát :

— Nem a restancia . . . Regényt kezdtem írni, Olga !

A gúny tovasuhant az asszony vonásaiból. Agyán átrohant egy új regény megjelenésének ezerféle beteljesülést ígérő lehetősége. Körbe kerengett előtte mindaz, amire vágyott s amit szerencsésebb asszonyoknak megadott a sors. Forrósdó keze az ura kezére tapadt. Előrehajolt. Ajkán szinte izzott lihegő kérdése :

— Új regényt írsz? Mikor lesz készen? Ki adja ki?

István tovább mosolygott. Mindig éber figyelmét elkábította ez az érdeklődés. Most hitte, hogy életének annyiszor tehernek érzett társa igaz résztvevéssel hajol feléje. Elvesztette a józanságát és áradt ajkáról a szó :

— Nem fontos, hogy ki adja ki. De, ha így dolgozhatom, ilyen lávában, ilyen robbanó erővel, hat hét alatt megírhatom. És akkor . . .

— Akkor . . .

Az asszony leste a szót és anyagi eredményekre gondolt. A férfi pedig tartogatta a gondolatokat, hogy minden szót kiélvezve hallja, elsősorban ő maga hallja egész elképzelését :

— Akkor több lesz egy könyvvel, mely bibliája lehet a szomorú szívűeknek. Minden lapján vigasztalást találhatnak az életküzdelembe belefáradók. Elbékült lélekkel tehetik le a szenvedők és ott tarthatják maguknál, hogy bármikor megkereshessék benne a vigasztalás szavait. . .

Álmodozó szeme túlnézett a falakon. Látta a nehéz bánatokat hordozókat, a gonddal élőket. Szívé feléjük dobbant s arcán kigyulladt a megszállottság megdicsőült ragyogása.

Az asszony forró keze kapocsként fonódott a kezére. Szeméből lángok csaptak. Keble megduzzadtan remegett a szenvedélytől. Szabad kezével önkívületes erővel ragadta vállon az urát. Megrázta, mintha érezné, hogy másokhoz fordult tőle a lelke :

— Megőrültél, István?

A férfit visszatérítette a durva hang. Valósággal kínlódva szakadt el elképzelésétől. Megrettenve látta felesége eltorzult arcát. Elsimított a homlokán :

— Mit . . . Miért . . .

— Szerencsétlen! Gondolod, hogy ilyen regényre akad kiadó?!

Bán István visszazuhant a valóságba. A kiadásra eddig még nem gondolt. A megírás és a kiadás közötti kálváriát átrepülte. Csak a kéziratot és a kész könyvet látta, nem, nem is a könyvet, hanem a csillogó szemű, hálás lelkű olvasókat, kik megenyhülő szívvel hálálkodnak az ismeretlen írónak, a legigazibb barátoknak.

Az asszony szavai most megmutatták a közbeeső időt : Lépcsők sötét kanyarulatain viszi felfelé a reménység, elszorult szívvel hajtja le az eredménytelenség . . . Újabb lépcsők, újabb reménykedést jelentenek, de legnagyobb részüket már előre megöli a keserves várakozás. Aztán ismert, vagy ismeretlen arcok, udvarias kifogások, dicséretetek és sajnálkozások, a vége mindig csak a kárhuzatos lefelé menetel . . . Mint a novellákkal . . . Ki tudja, válhatnak-e valaha nyomtatott betűkké kis gépének hibás betűi?

A csüggedés megölte a mosolygását. Élve élő alakjai a haldoklás színében sáppadoztak. Munkakedve elfásult benuultsággá változott. De akkor újra feléje incselkedett az előbb látott kép : a bevetett föld nem gondolkozik azon : éri-e fagy, veri-e jég, szikkasztja-e aszály a kisarjazó növényt . . . Minden erejét beleadja a termés áldozatos mun-

kájába. Terem, mert az eljövendő élet megköveteli tőle képességeinek teljes felhasználását. Igen... Ilyen a föld... A természet...

Újra megtalálta magát. Megerősítette az a szó, amit maga épen olyan szívesen használt támaszul, mint amennyire elgyengítette, ha mások gúnyja repítette feléje:

— Paraszt vagyok... Paraszt, és... És engedelmeskednem kell a természet parancsának...

Úgy robbant belőle a felismerés, mint egy hitvallás:

— Ha nem akad kiadó, akkor is meg kell írnom! Kell!

Ökölbesorult markában feszült az erő. Felugrott, hogy gépéhez induljon.

Hiszterikus kacagással vetette elébe magát az asszony. Gondosan hullámosított haja kimeredt, mintha az indulatok akarnának kivonaglanani rajta. Nyakán és keblén vörös foltokat vert a harag. Begörcsülő ujjai karmolásképpen mozogtak, mint az erejét próbálgató tigris körmei. Hangja rikácsolóvá torzult, mintha furiák lelke költözött volna belé:

— Őrült! Te örült!... Most, a francia regények divatjában akarsz te erkölcsnemesítő könyveket írni? Most, mikor az írók végre megmutatják az igazi életet, amit elzárt előlünk a sok, hazug «jó könyv»? Most, mikor tudjuk, hogy jogunk van a szerelemhez, a felfokozott igényekhez és mindezt megkereshetjük annál, aki a legtöbbet adja nekünk! Nézd meg, olvasd el az új könyveket! Hol találsz bennük erkölcsöt, hol vigasztalást?! Hol találod meg a szegénységet? Fény és pompa, Nizza és Monte-Carlo, Párizs és mulatói... És mindenütt ott liheg az, amit ti, ósdiak, bűnnek neveztek, de amiről más már régen tudja, hogy az az élet! Az igazi élet!...

Fuldokolva nyögött, mintha véget ért volna szóbősége. De új erőt gyűjtött. Hátrahanyatló feje felegyenesedett. Még egyszer megrázta a férfi vállát, hogy észretérítse. De már simogatásra egyenesedtek az ujjai és a hangja mélyült, búgott, mint szerelmes órákban!

— István, én nem beszéllek le az írásról... Irj! Hiszen én is tudom, hogy tehetséges vagy, különben...

Habozott egy pillanatig, de gátatzakított a szenvedélye. Újra az előbbi vadság szikrázott ki belőle:

— Különben nem kábított volna el az a nyomorúságos élet, amit csak kiinduló pontnak hittem. A te munkabírással hozzánk özönlene a pénz! Irj István! S ha nem kell a magad buta, magyar neve, írj idegen néven! Válassz egy jóhangzású francia nevet és hazudd fordításnak a magad írásait! De az erkölcsöt felejtsd ki a könyveidből! Buja színek kellenek és rohanó történések, mámor és idegborzongató dráma, de nem erkölcs... Izgalom kell most, István, és lehetőleg beteges vágyak, ki kíváncsi ma a tisztességes lelkek unalmas válságaira?...

A férfi még most sem bírt szólni. Lehorgasztott fejét lenyomta az iszonyat. S az asszony megadásnak hitte a hallgatást. Most hozzásimult és az idegeibe akarta bevésni az utolsó szavait:

— Igy írv, különben én nem kínlódom tovább melletted! Nem élhetek örökké reménységből!

István felkapta a fejét. Úgy nézett az asszonyra, mintha először látná. Az, amit most mondott, olyan volt, mintha idegen hang beszélne az ő szájával.

Elkapta az asszony hadonázó kezét és megpróbálta megfogni réveteg nézését:

— Ki mondta ezt neked?

Olga álomból ébredő szemmel kérdezte:

— Mit?

— Ezt, amit most ilyen összefüggően elmondtál. Ezt, a borzalmas elméletet az erkölcs haláláról... Ki beszélt neked erről?

Az asszony elforduló feje csak az árulkodó szemét bujtatta el. Nyakától arcáig szökkent a pirosság. Ujjai vonaglottak az ura szorításában.

— Ki?... Hát mindenki! És... És, ha épen tudni akarod... Igen. Gonda is mondta!

— Mi közöd neked Gondához? Mi közöd más férfihoz? Most, épen most, mikor... Olga...

Ellágyult a hangja. A készülő regény alakjai elé odafurakodott a legdrágább kép. A pelyhek közül kinövő kis élet integetett feléje és nem engedte, hogy kitorlódjék szívéből a felgyülemlett sok keserűség. Megsimogatta a dacos asszony fejét. Átölelte a vonakodó vállát és bevezette a maga szobájába. Szelíd erőszakkal lekényszerítette a kényelmes székbe. Eléje állott. Becéző mozdulattal felemelte az állát. Lelkéig akart nézni. De az asszony behúnyta a szemét, mintha menekülni akarna előle.

Bán Istvánban a gyermek várása újra leküzdötte az ellenérzéseket. Csitítgatva simogatta az asszony fejét:

— Olgám, ne törődj te most másokkal! Ne engedd, hogy idegen hatások alá kerüljön az, akit várunk. Ne rontsd meg előre másoktól kölcsönvett frázisokkal. Hiszen nemcsak a testéért, de a lelkéért is felelős vagy! És, ha megérkezik, meglátod, megváltozik a mi életünk is. Talán elmúlik ez az örökös súrlódás és eljön az áldott béke... Az áldott, termő béke... Meglátod, ezt is meghozza a gyermekünk...

Az asszony pirossága még mélyebbre színeződött. Ajka körül megrettenő és gúnyoros rángások kergetőztek. Bán István erőszakosan fordította meg a fejét. S egyszerre átvonaglott rajta egy dermesztő sejtés:

— Olga!... A gyermek!... Csak nem ártottál a gyermekünknek?!

Menekülő feszülésre lendült az asszony karja. De István most már bilincsként fogta:

— Olga! Várhatom még a gyermeket?

Az asszony látta, hogy nincs menekvés. Daccal emelődött a feje. Hideg szemében lidércfényt vetett a gyűlölködés:

— Hát nem!... Nem várhatod!... Te nem váltottad pénzzé az

én reménységemet, miért váltsam én életté a tiedet? Miért szenvedjek embertelen kínokat érted, a viláért, a ti erkölcsötökért, mikor én magam nem kívánom ezt az örökös nyügöt! Értsd meg hát: Nem kívánom a te gye-re-ke-det!

— Az enyémet?...

Révetegen nézett széjjel a férfi, mintha tébolydába került volna. Kérdések viharzottak benne, de rendre elkergette őket. Hiszen mindegy már, a hogyan és hol és mikor... Hiába... Ez az asszony nem érezte az anyaság várakozó örömét, ennek igazán csak az «ő» gyermeke volt a kicsi halálraitelt...

Olga megérezte elkerengő gondolatait. A macska óvatosságával emelkedett fel. Elsuhant a férfi mellett.

Az ajtóban megállt. Kicsit kihívóan, kicsit kíváncsian nézte az összeroskadt embert. De legerősebben mégis a beteges önzés, a mániává kiépített énkultusz kiabált a szeméből.

Bán István nem látta. Azt a pici halottat temetgette, kit gondolatban már emberré nevelt. Meggörnyedt vállal tántorgott az íróasztal felé. Menésközben hozzáért az írógéphez. Kezét meghúsította a hideg vas.

Ez kijózanította. Meglátta a feketesorokban mozgó alakokat: az ő gyermekeit... A megmaradottakat... Egyik a homlokán simított végig, másik ütésre kívánczó öklét simogatta ki...

Enyhítő sírás patakzott fel a szívéből. De nem formálódott könnyekké. Akarássá változott. Becéző mozdulattal tokjába tette kis gépjét. Hirtelen összegöngyölte a kéziratot. Egyik kezével már kabátjába bújt, míg a másikkal a kettős alkotásra felszentelt íveket dugta zsebre. Aztán egészen felvette a felöltőjét. Állig begombolta. Fogta a gépet és kilépett az előszobába.

Az asszony perelő hangja a konyha felől hallatszott.

Habozás nélkül nyomta le a kilincset. Lerohant a három emeletről és nem vette észre, milyen csodálkozva köszön neki a házmester. Úgy lépett ki az utcára, mint aki mindent maga mögött akar hagyni.

A nagyvárosi éjtszakát színes reklámok és titokzatos fényfüzerek díszítették titokzatossá. Zúgott körülötte az élet és siető emberek igyekeztek leszakítani a ködben is nyíló lélektelen virágokat. Bán István most már tanácstalanul nézett széjjel.

S akkor, a hosszú út végén felcsillant egy vörös fényreklám. Mire újra kialudt, már tudta, hogy merre induljon.

A legelső villamos a pályaudvarig rohant vele. A legelső induló vonat faluját is érintette. Pénzből is kitélt egy harmadosztályú jegy... S a fedett Perron füstjén is áthatott az ébredező föld szaga Bán Istvánig. Hívta. Egészséges munkára, lelke szerinti alkotásra biztatta.

S a férfi megkönnyebbült szívvel ugrott a mozduló vonatra. Mentette megmaradt gyermekeit...

Szabó Mária.